

Appendix – I

Quotations used in PLM from various texts.

1. अष्टाध्यायी of Pāṇini			
1	न पदान्तद्विर्वचनवरेयलोप..... दीर्घजश्चर्विधिषु	अ.1.1.58	P. 121
2	लः कर्मणि च भावे चाऽकर्मकेभ्यः ।	अ.3.4.69	P. 133
3	हेतुमति च ।	अ.3.1.26	P. 137
4	भूवादयो धातवः ।	अ.1.3.1	P. 140
5	उपपदम् अतिङ् ।	अ.2.2.19	P. 146
6	अधिशीङ्स्थासां कर्म ।	अ.1.4.46	P. 150
7	सुप आत्मनः क्यच् ।	अ.3.1.8	P. 150
8	कर्मवत् कर्मणा तुल्यक्रियः ।	अ.3.1.87	P. 151
9	कारके ।	अ.1.4.23	P. 158
10	कर्तरि कृत् ।	अ.3.4.67	P. 167
11	अनभिहिते ।	अ.2.3.1	P. 170
12	उपमानानि सामान्यवचनैः ।	अ.2.1.55	P. 209
13	असूर्यललाटयोर्दृशितपोः ।	अ.3.2.36	P. 218
14	नञ् ।	अ.2.2.6	P. 218
15	अनचि च ।	अ.8.4.47	P. 218
16	वर्तमाने लट् ।	अ.3.2.123	P. 243
17	परोक्षे लिट् ।	अ.3.2.115	P. 249
18	छन्दसि लिङर्थे लेट् ।	अ.3.4.7	P. 253
19	लटः शतृशानचौ ।	अ.3.2.124	P. 265

20	णलुत्तमो वा ।	अ.7.1.91	P. 285
21	तथायुक्तं चानीप्सितम् ।	अ.1.4.50	P. 334
22	अकथितं च ।	अ.1.451	P. 335
23	कर्मणा यमभिप्रैति स सम्प्रदानम् ।	अ.1.4.32	P. 349
24	चतुर्थी सम्प्रदाने ।	अ. 2.3.13	P. 352
25	रुच्यर्थानां प्रीयमाणः ।	अ.1.4.33	P. 352
26	इको यणचि ।	अ.6.1.77	P. 368
27	संहितायाम् ।	अ.6.1.72	P. 368
28	तत्र च दीयते कार्यं भववत् ।	अ.5.1.96	P. 368
29	सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ ।	अ.1.2.64	P. 387
30	आदिर्जिडुडवः ।	अ.1.3.5	P. 391
31	तिङ्ङतिङः ।	अ.8.1.28	P. 400
32	स्वरतिसूतिसूयतिध्रुजूदितो वा ।	अ.7.2.44	P. 400
33	अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् ।	अ.1.2.45	P. 400
34	विभाषा ।	अ.2.1.11	P. 411
35	कृत्तद्धितसमासाश्च ।	अ.1.2.46	P. 418
2. व्याकरणमहाभाष्यम् of Patañjali			
1	समर्थः पदविधिः ।	महा. 2.1.3	P. 17
2	आर्हाद् ।	महा. 5.1.19	P. 52
3	परस्परव्यपेक्षां सामर्थ्यम् एके । ... का पुनः शब्दयोर्व्यपेक्षा ? न ब्रूमः शब्दयोरिति ।	महा. 2.1.1	P. 113
4	कटोऽपि कर्म भीष्मादयोऽपि ।	महा. 2.3.1	P. 180
5	अथ शब्दानुशासनम्	महा.	P. 187
6	पूर्वं धातुरुपसर्गेण युज्यते पश्चात् साधनेन ।	महा. 6.1.135	P. 199

7	सुपां कर्मादयोऽप्यर्थाः सङ्ख्या चैव तथा तिङाम् ।	महा. 1.4.21	P. 322
8	व्यपेक्षापक्षमुद्भाव्य.....विशेषः स वक्तव्यम् ।	महा. 2.1.1	P. 404
9	सविशेषणानां वृत्तिर्न वृत्तस्य च विशेषणयोगो न ।	महा. 2.1.1	P. 410
3. वाक्यपदीयम् of Bhartrhari			
1	उपकारः स यत्रास्ति धर्मस्तत्रानुगम्यते । शकीनामप्यसौ शक्तिर्गुणानामप्यसौ गुणः ॥	वाप.	P. 30
2	संयोगो विप्रयोगश्च साहचर्यं विरोधिता । अर्थः प्रकरणं लिङ्गं शब्दस्यान्यस्य सन्निधिः ॥ सामर्थ्यमौचिती देशःकालो व्यक्तिः स्वरादयः । शब्दार्थस्यानवच्छेदे विशेषस्मृति-हेतवः ॥	वाप. 2.315-316	P. 55
3	अनादिनिधनं ब्रह्म शब्दतत्त्वं यदक्षरम् । विवर्ततेऽर्थभावेन प्रक्रिया जगतो यतः ॥	वाप. 1.1	P. 97
4	पदे न वर्णा विद्यन्ते वर्णेष्वयवा न च । वाक्यात् पदानामप्यन्तं प्रविवेको न कश्चन ॥	वाप. 1.73	P. 100
5	स्फोटस्य ग्रहणे हेतुः प्राकृतो ध्वनिरिष्यते ।	वाप.स्वो. 1.76	P. 106
6	शब्दस्योर्ध्वम् अभिव्यक्तेर्वृत्तिभेदे तु वैकृताः । ध्वनयः समुपोहन्ते स्फोटात्मा तैर्न भिद्यते ॥	वाप. 1.78	P. 106
7	अनेकव्यक्त्यभिव्यङ्ग्या जातिः स्फोट इति स्मृता ॥	वाप. 1.93	P. 110
8	यावत् सिद्धमसिद्धं वा साध्यत्वेनाभिधीयते । आश्रितक्रमरूपत्वात् सा क्रियेत्यभिधीयते ॥	वाप. 3.8.1	P. 140
9	गुणभूतैरवयवैः समूहः क्रमजन्मनाम् । बुद्ध्या प्रकल्पिताभेदः क्रियेति व्यपदिश्यते ॥	वाप. 3.8.4	P. 140
10	एकदेशे समूहे वा व्यापाराणां पचादयः ।	वाप. 3.7.58	P. 140

	स्वभावतः प्रवर्तन्ते तुल्यरूपं समाश्रिताः ॥		
11	विशेषदर्शनं यत्र क्रिया तत्र व्यवस्थिता । क्रिया-व्यवस्था त्वन्येषां शब्दैरेव प्रकल्पिता ॥	वाप. 3.7.66	P. 152
12	यत्र कर्मणि कर्तरि वा क्रियाकृतो....कथमपि कर्तृनिषठम् ॥	वाप.हे. 3.7.66	P. 153
13	सुबन्तं हि यथानेक-तिङन्तस्य विशेषणम् । तथा तिङन्तमप्याहुस्तिङन्तस्य विशेषणम् ॥	वाप. 2.6	P. 176
14	धातोः साधनयोगस्य भाविनः प्रक्रमाद् यथा । धातुत्वं कर्मभावश्च तथान्यदपि दृश्यताम् ॥	वाप. 2.186	P. 203
15	बुद्धिस्थाद् अभिसम्बन्धात्तथा धातूपसर्गयोः । अभ्यन्तरीकृतो भेदः पदकाले प्रकाशते ॥	वाप. 2.188	P. 203
16	क्रियायाः परिनिष्पत्तिर्यद्वापारादनन्तरम् । विवक्ष्यते यदा यत्र करणं तत् तदा स्मृतम् ॥	वाप.3.7.90	P.345
17	तादर्थ्यचतुर्थ्या.....कारकत्वानापत्तिः ।	वाप.हे.3.7.129	P. 353
18	न सोऽस्ति प्रत्ययो लोके यः शब्दानुगमादृते । अनुविद्धमिव ज्ञानं सर्वं शब्देन भासते ॥	वाप. 1.123	P. 357 P. 393
19	ग्राह्यत्वं ग्राहकत्वं च द्वे शक्ती तेजसो यथा । तथैव सर्वशब्दानामेते पृथगवस्थिते ॥	वाप. 1.54	P. 394
20	विषयत्वमनादृत्य शब्देनार्थः प्रकाशयते ।	वाप. 1.55	P. 394
4. वैयाकरणभूषणसार of Kaundabhaṭṭa³²⁴			
1	उपेयप्रतिपत्त्यर्था उपाया अव्यवस्थिताः ।	वै.भू.सा.का. 68	P. 13
2	फलव्यापारयोस्तत्र फले तद्भ्रुक्चिणादयः ।	वै.भू.सा.का.3	P. 245

³²⁴ *Kārikās* and sentences of VBS which are given without citation in PLM are discussed in chapter 2 & 6

	व्यापारे शप्त्रमाद्यास्तु द्योतयन्त्याश्रयान्वयम् ॥		
3	फलव्यापारयोर्धातुराश्रये तु तिङः स्मृताः । फले प्रधानं व्यापारस्तिङ्गर्थस्तु विशेषणम् ॥	वै.भू.सा.का.2	P. 245
4	आश्रयोऽवधिरुद्देश्यः सम्बन्धः शक्तिरेव वा । यथायथं विभक्त्यर्थाः सुपां कर्मेति भाष्यतः ॥	वै.भू.सा.का.	P. 321
5	समासे खलु भिन्नैव शक्तिः पङ्कजशब्दवत् । बहूनां वृत्तिधर्माणां वचनैरेव साधने । स्यान् महगद्गौरवं तस्मादेकार्थीभाव आश्रितः ॥	वै.भू.सा.का. 4	P. 411 P. 431
6	आख्यातं तद्धितकृतोर्यत्किञ्चिदुपदर्शकम् । गुणप्रधानभावादौ तत्र दृष्टो विवर्ययः ॥	वै.भू.सा.का. 7	P. 426
7	चकारादिनिषेधोऽथ बहुव्युत्पत्तिभञ्जनम् । कर्तव्यं ते न्यायसिद्धं त्वस्माकं तदिति स्थितिः ॥	वै.भू.सा.का. 5	P. 434
5. आयुर्वेदः			
1.	आप्तो नाम अनुभवेन वस्तुतत्त्वस्य कात्स्न्येन निश्चयवान् । रागादिवशाद् अपि नान्यथावादी यः सः ।	च.सं.	P. 15
5. नाट्यशास्त्रम्			
1	पदसमूहो वाक्यम् अर्थ समाप्तौ ।	न्या.सू.वा.भा. 1.55	P. 5
2	प्रत्यक्षानुमानोपमानशब्दाः प्रमाणानि ।	न्या.सू. 1.1.3	P. 15
3	अस्मात् शब्दादयमर्थो बोद्धव्यः इत्याकारा इदं पदमिममर्थं बोधयतु इत्याकारा वेश्वरेच्छा शक्तिः लाघवात् ।	न्या.सि.मु. (शब्दखण्डः)	P. 25

4	समयज्ञानार्थं चेदं पदलक्षणया वाचोऽन्वाख्यानं व्याकरणाम् । वाक्यलक्षणया वाचोऽर्थं लक्षणम् ।	न्या.सू.वा.भा.	
5	षोडशग्रहणाभाव इष्टसाधनम् ।	तत्त्व.दी.	
6. मीमांसादर्शन			
1	आर्यम्लेच्छाधिकरणम्	मी.सू. 1.3.4.8-9	P. 46
2	अत्यन्तासत्यपि ह्यर्थे ज्ञानं शब्दः करोति च ॥	मी.श्लो.वा.2.6	P. 118
3	विधिरत्यन्तमप्राप्ते नियमः पाक्षिके सति । तत्र चान्यत्र च प्राप्ते परिसंख्येति गीयते ॥	त.वा.1.2.42	P. 239
4	आनन्त्येऽपि हि भावानाम् एकं कृत्वोपलक्षणम् । शब्दः सुकरसम्बन्धो न च व्यभिचरिष्यति ॥	त.वा.3.1.6.12	P. 382
7. परिभाषेन्दुशेखरः			
1	नञ्-इव-युक्तम् अन्यसदृशाधिकरणे ।	परि.75	P. 206
8. वार्तिकs of Kātyāyana			
1	तिङ्समानाधिकरणे प्रथमा ।	महा.भा.2.3.46	P.316
2	अभिहिते प्रथमा ।	महा.भा.2.3.46	P.316
9. पुराण			
1	लोके व्यवायामिषमद्यसेवा नित्यास्तु जन्तोर्न हि तत्र चोदना । व्यवस्थितिस्तेषु विवाहयज्ञ- सुराग्रहैरासु निवृत्तिरिष्टा ॥	भाग.11.5.11	P. 235
2	तदाचक्ष्वासुरेन्द्राय स च युक्तं करोतु यत् ।	दुर्गा.स.5.129	
10. काव्य एवं अलङ्कार			

1	प्रमाणान्तरेण प्राप्तस्यैव वस्तुनः पुनः शब्देन प्रतिपादनं प्रयोजनान्तराभावात् स्वतुल्यन्याय-व्यवच्छेदं गमयति ।	काव्य.10.122	
11. निरुक्तम् of Yāska			
1	भावप्रधानमाख्यातम् सत्त्वप्रधानानि नामानि ।	नि.1.1	
2	उत्पन्नस्य सत्त्वस्य स्वरूपधारणरूपां सत्ताम् आचष्टे अस्त्यादिः ।	नि.1.2	
12. कोश			
1	साक्षात्प्रत्यक्षतुल्ययोः ।	अम. 3.252	P. 189
13. योगदर्शन			
1.	संकेतस्तु पदपदार्थयोरितरेतराध्यासरूपः स्मृत्यात्मको योऽयं शब्दः सोऽर्थो योऽर्थः स शब्दः ।	यो.सू.व्या.भा.	P. 246
2.	शब्दज्ञानानुपाती वस्तुशून्यो विकल्पः ।	यो.सू. 1.9	P. 21
14. Miscellaneous			
1	सर्गादिभुवां महर्षिदेवतानाम् ईश्वरेण साक्षादेव कृतः सङ्केतः । तद्व्यवहाराच्चास्मदादीनामपि सुग्रहस्तत् सङ्केतः ।	न्या.वाच.	P. 33
2	ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म	ब्रह्मविद्योपनिषद् ।	P. 34
3	रामेति द्व्यक्षरं नाम मानभङ्गः पिनाकिनः ।	वाच.	P. 34
4	एष वन्ध्यासुतो याति खपुष्पकृतशेखरः । कूर्मक्षीरचये स्नातः शशशृङ्गधनुर्धरः ॥	सु.र.भा. 4	P. 37
5	यश्च निम्बं परशुना यश्चैनं मधुसर्पिषा । यश्चैनं गन्धमाल्याच्चैः सर्वस्य कटुरेव सः ॥	कुव.	P. 56
6	तात्स्थ्यात्तथैव ताद्धर्म्यात्तत्सामीप्यात्तथैव च ।	-	P. 67

	तत्साहचर्यात्तदर्थ्याज्ज्ञेया वै लक्षणा बुधैः ॥		
7	परावाङ् मूलचक्रस्था पश्यन्ती नाभिसंस्थिता । हृदिस्था मध्यमा ज्ञेया वैखरी कण्ठदेशगा ॥	-	P. 92
8	वैखर्या हि कृतो नादः परश्रवणगोचरः । मध्यमया कृतो नादः स्फोटव्यञ्जक इष्यते ॥	-	P. 97
9	अभ्यासार्थे द्रुता वृत्तिर्मध्या वै चिन्तने स्मृता । शिष्याणामुपदेशार्थं वृत्तिरिष्टा विलम्बिता ॥	उद्यो.	P. 106
10	तत्सादृश्यमभावश्च तदन्यत्वं तदल्पता । अप्राशस्त्यं विरोधश्च नञर्थः षट्प्रकीर्तिताः ॥	-	P. 212
11	यजतिषु ये यजामहं करोति नानुयाजेषु ।	-	P. 216
12	प्रसज्यप्रतिषेधोऽयं क्रियया सह यत्र नञ् ।	-	P. 218
13	पदार्थः पदार्थेन अन्वेति न तु पदार्थैकदेशेन ।	-	P. 229
14	अस्ति प्रवर्तनारूपम् अनुस्यूतं चतुर्वर्षि । तत्रैव लिङ् विधातव्यः किं भेदस्य विवक्षया ॥	वै.भू.सा. उद्धृता	P. 255
15	कर्ता कर्म च करणं सम्प्रदानं तथैव च । अपादानाधिकरणम् इत्याहुः कारकाणि षट् ॥	-	P. 315
16	धातुनोक्तक्रिये नित्यं कारके कर्तृतेष्यते ।	-	P. 316
17	भेद्य-भेदकयोश्चैकसम्बन्धोऽन्यऽन्यमिष्यते । द्विष्टो यद्यपि सम्बन्धः षष्ठ्युत्पात्तस्तु भेदकात् ॥	-	P. 375
18	शक्तिग्रहं व्याकरणोपमान- कोशाप्तवाक्याद् व्यवहारतश्च । वाक्यस्य शेषाद् विवृतेर्वदन्ति सान्निध्यतः सिद्धपदस्य वृद्धाः ॥	-	P. 382

Appendix - II
Definitions given in PLM

No.	Name	Definition
1	शाब्दबोधः	तद्धर्मावच्छिन्नविषयकशाब्दबुद्धित्वावच्छिन्नं प्रति तद्धर्मावच्छिन्ननिरूपितवृत्तिविशिष्टज्ञानं हेतुः ।
2	शक्तिः	अस्मात् पदादयमर्थो बोद्धव्य इत्याकारा इदं पदमिममर्थं बोधयतु इत्याकारा वेश्वरेच्छा शक्तिर्लाघवात् ।
3	सम्बन्धः	सम्बन्धो हि सम्बन्धिद्वयभिन्नत्वे सति द्विष्टत्वे च सति आश्रयतया विशिष्टबुद्धिनियामकः ।
4	शक्तिः	पदपदार्थयोः सम्बन्धान्तरमेव शक्तिः वाच्यवाचकभावापरपर्याया ।
5	तादात्म्य	तादात्म्यं च तद्विन्नत्वे सति तदभेदेन प्रतीयमानत्वम् इति भेदाभेदसमनियतम् ।
6	साधु-असाधु	साधुत्वं च व्याकरणान्वाख्येयत्वं पुण्यजनकतावच्छेदकधर्मवत्त्वं वा । तद्विन्नमसाधुत्वम् ।
7	रूढिः	शास्त्रकल्पितावयवार्थभानाभावे समुदायार्थनिरूपित शक्तिः रूढिः ।
8	योगः	शास्त्रकल्पितावयवार्थनिरूपिता शक्तिः योगः ।
9	योगरूढिः	शास्त्रकल्पितावयवार्थान्वितविशेष्यभूतार्थनिरूपिता शक्तिः योगरूढिः ।
10	लक्षणा	स्वशक्यसम्बन्धो लक्षणा ।
11	गौणी	स्वनिरूपितसादृश्याधिकरणत्वसम्बन्धेन शक्यसम्बन्ध्यर्थप्रतिपादिका गौणी ।

12	शुद्धा	तदतिरिक्तसम्बन्धेन शक्यसम्बन्ध्यर्थ प्रतिपादिका शुद्धा ।
13	अजहत्स्वार्था	स्वार्थसंवलितपरार्थाभिधायिका अजहत्स्वार्था ।
14	जहत्स्वार्था	स्वार्थपरित्यागेन इतरार्थाभिधायिका जहत्स्वार्था ।
15	लक्षणा	स्वबोधसम्बन्धो लक्षणा । (मीमांसकाः)
16	प्रसिद्धा	आमन्दबुद्धिवेद्यात्वं प्रसिद्धात्वम् ।
17	अप्रसिद्धा	सहृदयहृदयमात्रवेद्यात्वम् अप्रसिद्धात्वम् ।
18	व्यञ्जना	मुख्यार्थबाधनिरपेक्षबोधजनको, मुख्यार्थसम्बद्धासम्बद्धसाधारणः, प्रसिद्धाप्रसिद्धार्थविषयकः, वक्त्रादिवैशिष्ट्यज्ञानप्रतिभाद्युद्बुद्धः, संस्कारविशेषो व्यञ्जना ।
19	आकाङ्क्षा	वाक्यसमयग्राहिका आकाङ्क्षा
20	आकाङ्क्षा	ईदृशजिज्ञसोत्थापकं चैकपदार्थेपरपदार्थव्यतिरेकप्रयुक्तस्य अन्वयबोधाजनकत्वस्य ज्ञानमिति तद्विषये तादृशान्वयबोधाजनकत्वेपि आकाङ्क्षा इति व्यवहारः ।
21	आकाङ्क्षा	यद् वा उत्थापकता-विषयता-अन्यतरसम्बन्धेन, उभयसम्बन्धेन वा अर्थान्तरजिज्ञासा आकाङ्क्षा
22	योग्यता	योग्यता च परस्परान्वयप्रयोजकधर्मवत्वम् ।
23	आसत्ति	प्रकृतान्वयबोधाननुकूलपदाव्यवधानमासत्तिः ।

24	फलम्	फलत्वं च तद्धात्वर्थजन्यत्वे सति कर्तृप्रत्ययसमभिव्याहारे तद्धात्वर्थनिष्ठविशेष्यतानिरूपितप्रकारतावत्त्वम् ।
25	व्यापार	व्यापारत्वं च धात्वर्थफलजनकत्वे सति धातुवाच्यत्वम् ।
26	सकर्मकत्वम्- अकर्मकत्वम्	प्रत्ययार्थव्यापारव्यधिकरणफलवाचकत्वं सकर्मकत्वम् । तत्समानाधिकरणफलवाचकत्वमकर्मकत्वम् । (मीमांसकाः)
27	सिद्धत्वम्	सिद्धत्वम् च क्रियान्तराकाङ्क्षोत्थापकतावच्छेदकवैजात्यवत्त्वे सति कारकत्वेन क्रियान्वयित्वे सति कारकान्तरान्वयायोग्यत्वम् ।
28	साध्यत्वम्	साध्यत्वं च क्रियान्तराकाङ्क्षानुत्थापकतावच्छेदकं सत् कारकान्तरान्वययोग्यतावच्छेदकरूपवत्त्वम् ।
29	सकर्मकत्वम्	सकर्मकत्वं च फलव्यधिकरणव्यापारवाचकत्वम् । (वैयाकरणाः)
30	अकर्मकत्वम्	अकर्मकत्वं च फलसमानाधिकरणव्यापारवाचकत्वम् । (वैयाकरणाः)
31	सकर्मकत्वम्- अकर्मकत्वम्	शब्दशास्त्रीयकर्मसंज्ञकार्थान्वय्यर्थकत्वं सकर्मकत्वम् । तदनन्वय्यर्थकत्वम् अकर्मकत्वम् । (वैयाकरणाः)
32	सकर्मकत्वम्	कर्मसंज्ञकार्थान्वय्यर्थकत्वम् सकर्मकत्वम् ।
33	द्योतकत्वम्	द्योतकत्वं च स्वसमभिव्याहृतपदनिष्ठवृत्त्युद्बोधकत्वम् ।
34	वर्तमानकालत्वम्	वर्तमानकालत्वं च प्रारब्धापरिसमाप्तक्रियोपलक्षितत्वम् ।

35	प्रवर्तनात्वम्	प्रवर्तनात्वं च प्रवृत्तिजनकज्ञानविषयतावच्छेदकत्वम् ।
36	भविष्यत्वम्	भविष्यत्त्वं वर्तमानप्रागभावप्रतियोग्युत्पत्तिकत्वम् ।
37	कर्तृत्वम्	तत्र प्रकृतधातुवायव्यापाराश्रयत्वं कर्तृत्वम् ।
38	कारकत्वम्	क्रियानिमित्तत्वं कारकत्वम् ।
39	कर्तृत्वम्	कारकान्तराप्रयोज्यत्वे सति कारकचक्रप्रयोजकत्वं कर्तृत्वम् । (मीमांसकाः)
40	कर्मत्वम्	कर्मत्वं च प्रकृतधात्वर्थप्रधानीभूतव्यापारप्रयोज्यप्रकृतधात्वर्थफलाश्रयत्वेन उद्देश्यत्वम् ।
41	कर्मत्वम्	धात्वर्थतावच्छेदकफलशालित्वं कर्मत्वम् । (नैयायिकाः)
42	करणत्वम्	स्वनिष्ठव्यापाराव्यवधानेन फलनिष्पादकत्वं करणत्वम् ।
43	सम्प्रदानत्वम्	क्रियामात्रकर्मसम्बन्धाय क्रियायामुद्देश्यं यत् कारकं तत्त्वं सम्प्रदानम् ।
44	सम्प्रदानत्वम्	अकर्मकक्रियोद्देश्यत्वं सम्प्रदानत्वम् ।
45	अपादानत्वम्	तत्-तत्-कर्तृसमवेत-तत्- तत्क्रियाजन्यप्रकृतधात्ववाच्यविभागाश्रयत्वमपादानत्वम् ।
46	अधिकरणत्वम्	कर्तृकर्मद्वारकफलव्यापाराधारत्वमधिकरणत्वम् ।
47	जहत्स्वार्था	अवयवार्थनिरपेक्षत्वे सति समुदायार्थबोधिकात्वं जहत्स्वार्थात्वम् ।
48	अजहत्स्वार्था	अवयवार्थसंवलितसमुदायार्थबोधिकात्वमजहत्स्वार्थात्वम् ।

Bibliography

Primary Source

1. Bhartṛhari, *Vākyapadīyam with Vṛtti*, Ed., Avasthī, Śivaśaṅkara, Chaukhamba Vidyabhavan, Varanasi, 2006
2. Bhaṭṭa, Nāgeśa, *Bṛhat-śabdenduśekhara*, Ed., Śāstrī, Sītārāma, Sampurnananda Sanskrit University, Varanasi, 1996
3. --- *Paramalaghumañjūṣā with Bhāvaprakāśikā and Bālabodhinī Sanskrit-Hindi commentaries*, Ed., Tripāṭhi Jayśaṅkara, Krishnadas Akademi, Varanasi, 1985
4. --- *Paramalaghumañjūṣā with Kiraṇāvalī Sanskrit Commentary and Hindi Translation*, Ed., Dāhal, Lokamaṇi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi, 2013
5. --- *Sphoṭavāda with Subodhini Sanskrit Commentary*, Ed., Krishnamacharya, V, The Adyar Library, Madras, 1946
6. --- *Vaiyākaraṇasiddhāntalaghumañjūṣā with Kuñjikā, Kalā Sanskrit and Saralā Hindi commentaries*, Ed., Ramprasad, Tripathi, Sampurnananda Sanskrit University, Varanasi, 1990
7. --- *Vaiyākaraṇasiddhāntalaghumañjūṣā*, Ed., Śāstrī, Mādhava, Chaukhamba Sanskrit Series, Varanasi, 1989
8. --- *Vaiyākaraṇasiddhāntaparamalaghumañjūṣā*, Ed., Śāstrī, Kapildeva, Kurukshetra Vishvavidyalaya Prakashan, 1975
9. Bhaṭṭācārya, Viśvanātha, *Nyāyasiddhāntamuktāvalī*, Ed., Tripathi, Radhavallabh, Rashtriya Sanskrit Sansthan, Delhi (year not mentioned)
10. Bhaṭṭojidikṣita, *Praudhamanoramā*, Ed., Kanhaiyalal Brijbhushan Das Sanskrit Pustak Bhandar, Benaras, 1933
11. Jagannāthapaṇḍita, *Rasagaṅgādhara with the commentary of Nāgeśa Bhaṭṭa*, Ed., Durgāprasād, Paṇḍita, Nirnayasagar Press, Mumbai, 1888

12. Mitra, Rajendralal, *The Gopatha Brahmana*, Bibliotheca India, Calcutta, 1872
13. Patañjali, *Vyākaraṇamahābhāṣyam with Pradīpa and Udyota*, Ed., Vedavrata, Haryana Sahitya Sansthan, Rohatak, 1962
14. --- *Vyākaraṇamahābhāṣyam*, Ed., Śāstrī, Cārudeva, Motilal Banarasidas, Delhi, 1968
15. Singh, Karan, *Mundaka Upanishad: The Bridge to Immortality*, Bharatiya Vidya Bhavan, Bombay, 1987
16. Tarkālaṅkāra, Jagadīśa, *Śabdaśaktiprakāśikā*, Ed., Shastri, Dhundhiraj, Kashi Sanskrit Series, 1973
17. Vāmana, & Jayāditya, *Kāśikā with Nyāsa, Padamañjarī and Bhāvadodhinī Commentaries*, Ed. Tripathi, Jayashankar & Malaviya, Sudhākara, Tara publications, Varanasi, 1985.
18. Varadarāja, *Laghusiddhānta-kaumudī*, Vol. I - IV, Ed., Shastri, Bhimasena, Bhaimi Prakashan, Delhi, 2014
19. Vidyāraṇya, *Śrīmat-śaṅkaradigvijayaḥ*, Ed., Shastri, Anantakrishna, The Sringeri Math, Sringeri, 1956
20. Viśwanātha, *Nyāyasiddhāntamuktāvalī*, Ed., Śāstrī, Dharmendranātha, Motilal Banarasidas, Delhi, 1985
21. --- *Sāhityadarpaṇa with Vimalā Hindi commentary*, Navalkishor Press, Lucknow, 1934
22. Vālmīki, Maharṣi, *Rāmāyaṇa with Hindi Translation*, Ed., Sharma, Dvarikaprasad, Allahabad, 1927
23. Vyāsa, Veda, *Mahābhārata with Hindi Translation*, Ed., Pandeya, Ramnarayana, Gita Press, Gorakhpur,
24. Bhaṭṭācārya, Gadādhara, *Vyutpattivāda with Sunanda Hindi Commentary*, Vol. I - II, Ed., Mishra, Sacchidananda, Bharatiya Book Corporation, Delhi, 2017

25. Dikṣita, Bhaṭṭoji, *Praudhamanoramā with Śabdaratna, Bhāvabodhini and Bhāvaprakāśika commentaries*, Ed., Tripathi, Jayshankarlal, Chaukhamba Krishnadas Akademi, 2019
26. --- *Śabdakaustubha*, Vol. I - III, Ed., Dwivedi, Vindhyeshwariprasad, Chaukhamba Sanskrit Series, Varanasi, 2009
27. Vyāsa, *Pātañjala-yoga-darśana with Vyāsa-bhāṣya*, Ed., Mishra, Bhagirath, Lucknow University
28. Bhaṭṭācārya, Tārānātha, *Vācaspatyam*, Rashtriya Sanskrit Sansthanam, New Delhi, 2018
29. Ānandavardhana, *Dhvanyālokaḥ with Locana and Tārāvātī Sanskrit-Hindi Commentaries*, Ed., Tripathi, Ramsagar, Motilal Banarasidas, Delhi, 1963
30. Mahimabhaṭṭa, *Vyaktiviveka with Sanskrit commentary by Ruyyaka*, Ed., T. Ganapati, Shastri, Rajakiya Mudrana Yantralaya, (Place isn't given), 1909
31. Gāgābhaṭṭa, *Bhāṭṭacintamaṇi Tarkapāda*, Ed., Shukla, Suryanarayana, Chaukhambha Sanskrit Series Office, Varanasi, 1933
32. Adhvarīndra, Dharmarāja, *Vedāntaparibhāṣā with Paribhāṣāprakāśikā Sanskrit Commentary*, Ed., Shastri, Anantakrishna, Navrang Book Sellers and Publishers, New Delhi, 1993
33. Kumārilabhaṭṭa, *The Tantravārtika, Gloss on Śabaraswāmi's Commentary on the Mīmāṃsāsūtras*, Ed., Dhundhiraj, Pant, Messrs. Braj B. Das, Benaras, 1882
34. Jaimini, *The Mīmāṃsāsūtras of Jaimini with English Translation*, Ed., Basu, B.D, Bhuvaneshvari Ashram Bahadurgunj, Allahabad, 1923
35. Dharmādihikārī, *Pramāṇavāttikam with Manorathanandi-vṛtti Sanskrit Commentary*, Ed., Shastri, Dwarikadas, Varanasi Sanskrit University, Varanasi, 1968

36. Mammata, *Kāvyaṣṛāṣā with Hindi Translation*, Ed., Vishveshvara, Jnanamandala Limited, Varanasi, 1998
37. Vyāsa, *Śrīmad-Bhāgavat-Mahāpurāṇa with Guḍhārthadīpinī Sanskrit Commentary*, Ed., Shastri, Ramamurti, Chaukhamba Vidyabhavan, Varanasi, 1993
38. --- *Śrīmad-Bhāgavat-Mahāpurāṇa with Hindi Translation*, Vol. I-II, Geeta Press, Gorakhpur, 2014
39. --- *Veda, Adhyātma-Rāmayāṇa with Hindi translation*, Gita Press, Gorakhpur
40. *Durgā-saptaśatī with Hindi Translation*, Ed., Datta, Ramnarayan, Gitapress, Gorakhpur, (year is not mentioned)
41. Vyāsa, *Vāyupurāṇa with English Translation*, Ed., Tagare, G.V, Motilal Banarasidas, Delhi, 1987
42. Haradattamiśra, *Kaśikāvyaṅkyā Padamañjarī*, Ed., Shastri, Bharadwaj, Medical Hall Press, Kashi, 1895
43. J, Roodberjen, *Dictionary of Pāṇinian Grammatical Terminology*, Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 2008
44. Śaunaka, *Bṛhaddevatā with Hindi Translation and Notes*, Ed., Ray, Ramkumar, Chaukhambha Sanskrit Sansthan, Varanasi, 1989
45. Adhvarīndra, Dharmajāja, *Vedāntaparibhāṣā with Prakāśa Hindi commentary*, Ed., Muasalgaokar, Gajanan, Chaukhamba Vidyabhavan, Varanasi, 1983
46. Bhāskara, Laugākṣi, *Tarkakaumudī*, Ed., V. Pansikar, Tukaram Javji Press, Bombay, 1914
47. Bhaṭṭa, Kauṇḍa, *Vaiyākaraṇabhūṣaṅsāraḥ with Hindi and Sanskrit Commentaries*, Ed., Mishra, Prabhakar, Ramanuj Sanskrit Mahavidyalaya, Varanasi, 1982

Secondary Sources

1. Pāṇḍeya, Rāmājña, *Vyākaraṇadarśanabhūmikā*, Sampurnananda Sanskrit Vishvavidyalaya, Varanasi, 1982
2. Kāṇe, P. V., *History of Dharmasāstra*, Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 1930
3. Mīmāṃsaka, Yudhiṣṭhira, *Sanskṛti Vyākaraṇasāstra kā Itihāsa*, Bharatiya Prachyavidya Pratishthan, Kashi, 1950
4. Gode, P, *Studies in Indian cultural History*, Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, 1969
5. Belvalkar, Krishna, *Systems of Sanskrit Grammar*, Aryabhushan Press, Poona, 1915
6. Chatterjee, S, *The Nyāya theory of knowledge*, University of Calcutta, 1939
7. Chakravarti, Prabhat, *The philosophy of Sanskrit Grammar*, University of Calcutta, 1930
8. Williams, Monier, *A Sanskrit-English Dictionary*, Motilal Banarasidas, Publishers, Delhi, 1899
9. Tilak, Lokamānya, *The Arctic Home in the Vedas*, Messrs. Tilak Bros Gaikwar Wada, Poona, 1903
10. Müller, Max, *A History of Ancient Sanskrit Literature*,
11. Tripāṭhi, Rādhāvallabha, *Sanskritasahitya ka samagra Itihas*, Vol. 2, New Bharatiya Book Corporation, New Delhi, 2018
12. Chaturvedi, Mithilesh, *Bhartrhari: Language, Thought and Reality*, (Proceedings of the International Seminar Delhi, December 12-14, 2003), Motilal Banarasidas Publishers, New Delhi, 2009
13. Mishra, Ranajit, *Samāsaśakti tathā śabdaśakti*, Vidyanidhi Prakashan, Delhi, 2017
14. Ramaswamy, Vanitha, *A critical study of Kounda Bhaṭṭa's Vaiyākaraṇabhūṣaṇasāra*, Rasa, Centre for cultural studies, Bangalore, 2009

15. Kumar, Pushpendra, *Linguistic Thought in Ancient India*, collection of articles presented in a seminar in 1983, Nag Publishers, 1984
16. Sastri, Gaurinath, *A Study in the dialectics of Sphoṭa*, Motilal Banarasidas, Delhi, 1980
17. Muller, F, *India: What can it teach us*, A course of lectures delivered before the University of Cambridge, Longmans, Green and co., 1882
18. Barthakuria, Apurba, *The Philosophy of Sanskrit Grammar - A critical study of Kāraka*, 1997
19. Raja, K, *Encyclopedia of Indian Philosophies Volume V The Philosophy of the Grammarians*, Motilal Banarasidas Publishers, 2015
20. Vattanky, John, *Nyayaphilosophy of Language, Analysis, text, translation and interpretation of Upamāna and Śabda sections of Kārikāvalī, Mukṭāvali and Dinakarī*, Vol.5, Sri Satguru Publications, Delhi, 1995
21. Prajapati, Sweta, *Influence of Nyāya Philosophy on Sanskrit Poetics*, Paramamitra Prakashan, Delhi, 1998
22. Jhalkikar, Bhimacharya, *Nyāyakośa or Dictionary of technical terms of Indian Philosophy*, Revised Ed., Abhyankar, Vasudev, The Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, 1928
23. Tripathi, Ramsuresh, *Samskṛta Vyākaraṇa-darśana*, Rajkamal Prakashan, Delhi, 1972
24. Varma, Satyakam, *Samśṛta Vyākaraṇa Kā Udbhava Aur Vikāsa*, Motilal Banarashidas, Delhi, 1971
25. Varni, Ramprakash, *Samskṛta Vyākaraṇa-daśana Ke Vividha Sopān*, Parimal Publications, Delhi, 2006
26. Mishra, Ranjit Kumar, *Samāsaśakti Tathā Śabdaśakti*, Vidyanidhi Prakashan, Delhi, 2017
27. Agraval, Vasudevsharan, *Pāṇinikālīna Bhāratavarṣa*, Motilal Banarasidas, Benaras, 1956

28. Tripathi, Chandrabhanu, *Sphoṭamīmāṃsā*, Shakuntal Mudranalaya, Allahabad, 1997
29. Pathak, Poonam, *Śabdaśakti: Ācārya Mammaṭa Evaṃ Nāgeśabhaṭṭa*, Kalpataru Prakashan, Hapud, 2018

Research Papers and Articles

1. Kulkarni, Amba, *Type-identifier for Navya-Nyāya Expressions*, Department of Sanskrit Studies, HCU-Hyderabad, 2016
2. Jha, Subhadra, *History of Indian Literature*, Motilal Banarasidas, Delhi, 1963
3. Kothari, Dipak, Kauṇḍabhaṭṭa-Nāgeśabhaṭṭarītya Ākhyātārthavyāpāramatanirāsaḥ, *Shodha-Prabha*, Shree Lalbahadurshastri-rashtriya-sanskrit-vidyapeetham, New Delhi, 2019, Vol. 44, pp. 20-25
4. Tripāṭhī, Bhāratabhūṣaṇa, Dhātvarthanirṇaye Prathamakārikāyaṃ Perinārāyaṇaśāstrikṛta-ṭīkāntarakhaṇḍanasamīkṣā, *Journal of the Ganganatha Jha Campus*, Rastriya Sanskrit Sansthan, (Vol. LXVII 1-4), Allahabad, 2012, pp. 93-102
5. Jhā, Bodhakumāra, Vyākaraṇadarśane Prakṛtyartharūpaprameyavicāraḥ, *Journal of the Ganganatha Jha Campus*, Rastriya Sanskrit Sansthan, (Vol. LXVII 1-4), Allahabad, 2012, pp. 71-76
6. Bhārgava, Nīrajakumāra, Prācīnanaiyāyikābhimatadhātvarthavicāraḥ, *Journal of the Ganganatha Jha Campus*, Rastriya Sanskrit Sansthan, (Vol. LXXI 1-4), Allahabad, 2016, pp. 195-200
7. Paṇḍeya, Sureśa, Nāmārtha-vivecanam, *Journal of the Ganganatha Jha Campus*, Rastriya Sanskrit Sansthan, (Vol. LXXII & LXXIII 1-4), Allahabad, 2018, pp. 163-168

8. Tripāṭhī, Bhāratabhūṣaṇa, Vibhaktiyarthavicāre Nāgeśabhaṭṭa Mauniśrīkrṣṇabhaṭṭayoh matabhedānūsīlanam, *Journal of the Ganganatha Jha Campus*, Rastriya Sanskrit Sansthan, (Vol. LXXII & LXV 1-4), Allahabad, 2011, pp. 67-84
9. Kelkar, Ashok, Language as empowerment, *Indian Philosophical Quarterly*, Journal of the Department of philosophy, University of Poona, Vol. XXII, 1995, pp.25-40
10. R, Pathiraj, The Sphoṭa Doctrine of Bharṭṛhari, *Indian Philosophical Quarterly*, Journal of the Department of philosophy, University of Poona, Vol. XXII, 1995, pp.67-74
11. Sharma, Shrikrishna, *Vyākaraṇadarśana Aur Śabdabrahma*, Rajasthan Sanskrit University, Jaipur
12. Madhumita, Vyākaraṇadarśana Ke Anusāra Vākyalakṣaṇa, *International Journal of Scientific Research in Science and Technology*, Vol. IV, Issue 2
13. Dvivedi, Dhananjaya, Śabda Aur Artha Tathā Unakā Sambandha, *Sambodhi*, Vol. XLII, L. D. Institute of Indology, Ahmedabad, 2019
14. Bhattacharyya, Sibajiban, Some features of the technical language of Navya-Nyāya, *Philosophy East & West*, Vol. 40, No. 2, University of Hawaii press, 1990
15. Banerjee, Nibedita, Technical Terms of Navya-Nyāya Language and its Methodology, *International Journal of Management and Humanities*, Vol. 4, Issue. 10, 2020
16. Bhagavat, V.B, Viṃśati Padāni...Triṃśat...Catvāriṃśat, *Pāṇinian Studies Prof. S. D. Joshi Felicitation Volume*, Ed., Deshpande, Madhav, University of Michigan, 1991, pp.49-54
17. Bhate, Saroja, Vyañjanā as reflected in the formal structure of language, *Pāṇinian Studies Prof. S. D. Joshi Felicitation Volume*, Ed., Deshpande, Madhav, University of Michigan, 1991, pp.55-64

18. Bhattacharya, Gopikamohan, On Paśya Mṛgo Dhāvati, *Pāṇinian Studies Prof. S. D. Joshi Felicitation Volume*, Ed., Deshpande, Madhav, University of Michigan, 1991, pp.65-74
19. Sharma, K. M. Vāk Before Bharṭṛhari, *The Poona Orientalist*, Ed., Sharma, Har dutt, Vol. 8-9, 1943-44
20. Indulekha, B, The Sphotavada of Language, *International Journal on Arts, Management and Humanities*, Published by Research Trend, 2017
21. Priti, Nageshbhatt Evam Kaundabhatt Ka Samas-vivecan, *International Journal of Applied Research*, 2015, pp.75-78
22. Joshi, Narayan, Sphoṭa Doctrine in Sanskrit Semantics Demystified, *Annals of Bhandarkar Oriental Research Institute*, Vol. 88, 2007, pp. 183-197
23. Bhatta, V. P., “Sentence (Vākya) And Sentence Meaning (Vākyaṛtha)”, *Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute*, vol. 92, 2011, pp. 27-43.

Book reviews

- Pade, J, Review of the *Paramalaghumañjūṣā* with the commentary *Jyotsnā* by Paṇḍita Kālikāprasāda Śukla, *Journal of the Oriental Institute*, Ed., Sandesara, B, Vol. XII, Oriental Institute, Baroda, 1962, pp. 107
- Cardona, George, Review of the *Vaiyākaraṇa-Siddhānta-Paramalaghumañjūṣā of Nāgeśa Bhaṭṭa (Text with Hindi translation and critical notes)* by Kapildev Shastri, Published by: Krukshetra University 1975,

Ph.D. theses available on Shodhaganga

- मिश्र, श्रीकृष्ण, वैयाकरणसिद्धान्तलघुमंजूषा का विश्लेषणात्मक एवं तुलनात्मक अध्ययन, आचार्य शासकीय संस्कृत महाविद्यालय, रायपुर, मध्य प्रदेश, 1978

- ब्रह्मप्रकाश, भट्टोजिदीक्षित एवं नागेशभट्ट का कारक एवं विभक्तिचिन्तन का तुलनात्मक अध्ययन, दिल्ली विश्वविद्यालय, दिल्ली, 2013
- शुक्ल, रोहिताश्व, वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमंजूषा एवं काव्यप्रकाश की शब्दशक्तियों का तुलनात्मक अध्ययन, इलाहाबाद विश्वविद्यालय, इलाहाबाद, 2015
- मिश्र, चिन्मय, पाणिनिव्याकरणे सूत्रविरचनकौशलम्, यादवपुर विश्वविद्यालय, कोलकाता, 2017
- Goswami, Mrudula, Studies On Samāsa of Sanskrit Grammar, Gauhati University, Gauhati, 2017
- Vasa, Varda, Vaiyākaraṇabhūṣaṇasāraḥ: A Critical Study, The Maharaja Sayjirao University of Baroda, Vadodara, 2016
- Sharmila, N S, A Comparative Study of Śabda Vyāparas and according to Naiyāyikas, Mīmāṃsakas and Vaiyākaraṇas, Chinmay International Foundation Shodh Sansthan, Ernakulam, 2010
- Kundu, Bratati, Nyāya and Vaiśeṣika on Śabda-pramāṇa, The University of Burdhan, West Bangal, 2014
- Tripathi, Ashrulekha, Treatment of Sabda in Indian Philosophy, University of Calcutta, Calcutta, 2013
- Singh, Rajbir, A Critical and Comparative study of the concept of Sadhana in Sanskrit grammar with special reference to Sadhana-samuddesha of Vakyapadiyam
- Bhanja, Dhananjaya, Rasagangadhara: A Critical Study, Savitribai Phule University, Pune, 1998
- Ingalalli, R, Sabda Pramana: An Epistemological Analysis, Karnatak University, Karnataka, 1981